
Fra *bowling* til *blind date*

Engelske lån i tre generationers talesprog

Af Marianne Rathje

De unge spækker deres tale med engelske brokker [...] Det er en dårlig vane når de unge ikke kan bremse deres engelskfarvede ungdomsjargon over for ældre [...] Foruden forståelsvanskelighed kan der også hos ældre være et irritationsmoment: Den ældre ligger kun i ringe grad under for den angloamerikanske fortryllelse og véd, at man klarede sig glimrende før i tiden uden alle disse smarte engelske ord. (Brink 2000: 17, 21).

Sådan skriver Brink (2000) i artiklen *Kommunikationsproblemer mellem generationer*: De unge har mange engelske lån i deres sprog, det har de ældre ikke, og dette giver kommunikationsproblemer mellem generationerne. Med sin artikel beskriver Brink sandsynligvis en forestilling som mange har. Denne artikel vil prøve at undersøge sagen:

- Er det rigtigt at de unge bruger flere engelske lån i deres tale end ældre gør?
- Er det korrekt at de unge ikke kan lægge deres engelske lån fra sig når de taler med en ældre?
- Giver engelske lån forståelsesproblemer når der kommunikeres på tværs af generationerne?

HVAD REGNES FOR ENGELSKE LÅN I DENNE ARTIKEL?

De ovenstående undersøgelsesspørgsmål kræver bl.a. kvantitative analyser af engelske lån i et datamateriale, og for at kunne udarbejde disse analyser må det først defineres hvad der tæller som engelske lån:

Låntype

I denne artikel er engelske lån det Sørensen (1973) kalder *direkte lån*, dvs. ”ord, der bruges på dansk i samme form, som de har på engelsk”, fx *deadline* og *widescreen* (Sørensen 1973: 82). De direkte lån adskiller sig fra fx *oversættelseslån* ved at lånet har bevaret den oprindelige form, hvorimod oversættelseslånet er en oversættelse af et engelsk lån til dansk, fx *arbejdsfrokost* (*working lunch*) (Sørensen 1973: *ibid.*). *Betydningslånet* (Sørensen 1973: 83) er når et ord der i forvejen findes i dansk, får en ny betydning fra det tilsvarende engelske ord, fx *langhåret* der har fået betydningen ’intellektuel’ efter engelsk *longhaired*, dvs. vi låner kun betydningen fra engelsk i betydningslån, hvorimod det direkte lån altså både har udtryk og indhold fra engelsk. Ved at vælge direkte lån som definition på engelske lån frasorterer jeg også låntypen *blandingslån/hybrider* (Sørensen 1973: 85, Jarvad 1995: 81), som betegner sammensætninger bestående af et oprindeligt engelsk element og et dansk element, fx *bookingkontor*. I modsætning til de direkte lån består hybriderne kun delvist af et lån der har bevaret formen fra engelsk.

Det der regnes for et engelsk lån i denne artikel, er altså direkte lån. Ved direkte lån overtages det engelske ord som nævnt i princippet som det er, men det tilpasses det danske sprogsystem (Jarvad 1995: 66). Tilpasningen sker på alle niveauer, dvs. både mht. bøjning, udtale, stavning, og det nye ord kan også indgå i afledninger. Jeg regner altså fx *internettet* (bøjet form af direkte lån), substantivet *start* (afledning af et direkte lån), *week-end* udtalt [vigænd] (dansk udtale af et direkte lån) og *tjek* (dansk skrivemåde af et direkte lån) som engelske lån i denne artikel.

Datering

I undersøgelser af et sprogs engelske lån opereres der ofte med en form for ”udløbsdato” på lånene. Nogle tager kun de helt nye lån med i deres definition af engelske lån, mens andre bruger en lidt bredere definition. Jeg har valgt at lade betegnelsen engelske lån i denne artikel gælde ord og udtryk der efter alt at dømme er kommet ind i dansk efter 1850. Også Sharp (2001), Graedler (1998) og Poplack, Sankoff & Miller (1988) vælger denne tidsgrænse. Graedler (1998: 55) pointerer at valget af 1850 som tidsgrænse indbefatter nogle gamle lån der er holdt op med at føles fremmede for mange¹. På den anden side giver den brede tilgang mulighed for maksimal variabilitet, og derfor maksimal mulighed for at opdele taleradfærd (Poplack et al. 1988: 53). Mit valg af tidsgrænse er inspireret af disse tre

¹ Men Graedler påpeger også: “The notion of foreignness, however, is not just related to time, but to a number of factors, such as form and frequency” (Graedler 1998: 55). Fx kan et nyere lån som *grunge* der i norsk ofte staves *grønsj*, se ud og lyde mere hjemligt end gamle lån som *gentleman* (fra 1842 i norsk) og *manager* (fra 1945 i norsk) (*ibid.*).

andre studier af lån i talesprog og de begrundelser der er fremlagt: Lånene skal på den ene side ikke føles alt for hjemlige for talerne, men på den anden side skal der være mulighed for at undersøge de tre generationers brug af gamle og etablerede lån over for helt nye lån. Denne variabilitet er netop interessant i en undersøgelse af forskellige generationers brug af engelske lån: Bruger de unge fx de nye lån og de ældre de gamle lån?

Navne

Der er en del navne, dvs. *proprier*, i mine data, fx navne på geografiske steder, butikker, film, tøjmærker, musikgrupper og tv-programmer. I undersøgelser af lån er det forskelligt hvorvidt navne regnes for lån og altså inkluderes i kvantitative studier af lån i et sprog. Fx har Poplack et al. (1988) og Sharp (2001) navne med i deres undersøgelser, mens Crystal (1988) og Graedler (1998) ikke har det. Crystal og Graedler erkender at navne er et produkt af sprogkontakt (Crystal 1988: 18), men anser påvirkningen for at være hovedsagelig kulturel – ikke sproglig (Graedler 1998: 49).

Da mit fokus i artiklen er generationel brug af engelske lån, har jeg anset det for betydningsfuldt at lånene er daterede, så jeg kan undersøge hvorvidt generationerne bruger gamle eller nye lån². Jeg har derfor valgt at frasortere navne (*proprier*) i min undersøgelse af engelske lån i tre generationers talesprog.

Længde

Sharp (2001) tager i sin definition al brug af engelsk med – inklusive længere passager: Sharp skelner altså ikke mellem kodeskift og lån (Sharp 2001: 52). Det gør til gengæld fx Bønlykke Olsen (2002): Lån er ”enkelte engelske ord i en dansk sætning el. én engelsk frase i en dansk sætning (fx *white urban trash* eller *guided tour*)”, og kodeskift er ”hele sætninger eller sætningslignende engelske elementer som fx *you name it*” (Bønlykke Olsen (2002: 18 f.)). Jeg følger i artiklen her Bønlykke Olsens skelnen mellem lån og kodeskift. Jeg har i mine data kun et enkelt eksempel på et sætningslignende element, der sandsynligvis er opfundet til lejligheden eller måske er et citat, og derfor måske kan betegnes som kodeskift. Det drejer sig om den unge pige Grys ytring *the love of my life*, sagt i sjov om hendes kæreste. Ud over dette eksempel, som jeg altså anser for at være kodeskift og derfor ikke et engelsk lån, har jeg i data kun fem forekomster der ikke består af enkeltord, og jeg opfatter samtlige af disse forekomster som faste udtryk: *blind date*, *fucked up*, *no*

2 Alene pga. artiklens definition af engelske lån (direkte lån indlånt efter 1850) er jeg nødt til at have en datering.

way, holy shit og half og half³. Jeg har derfor taget disse forekomster med i opregningen af engelske lån⁴.

Flere forekomster af samme ord

I min opgørelse af engelske lån i data tæller jeg, med mindre andet er nævnt, alle forekomster af engelske lån. Hvis en informant fx siger *okay* 15 gange i en samtale, tæller jeg alle 15 forekomster med i opgørelsen over engelske lån. I udregningerne nedenfor er det dog til tider nødvendigt at tælle typer i stedet for forekomster. Når jeg tæller typer, medregner jeg forskellige former af den samme variant for sig, fx *start*, *starte*, *starter*, *startede* osv.

Kilder

Til at fastslå hvorvidt et givent ord/udtryk er et engelsk lån, samt dette låns alder i dansk, har jeg brugt følgende værker: *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS), *Ordbog over det Danske Sprog Supplement* (ODSS), Pia Jarvads *Nye ord 1955-1998* (Jarvad 1999) og *Den Danske Ordbog* (DDO). Der findes dog eksempler i data på lån der ikke findes i de disse ordbøger. Jeg har i sådanne tilfælde forsøgt at få lånene dateret ud fra Dansk Sprognævns ordsamling, fx *hairextension*, som kan dateres i ordsamlingen til 1997. Men nogle ord er heller ikke at finde i Sprognævnets ordsamling. Disse ord har jeg anset for at være engelske lån der er så nye at de endnu ikke er etablerede i skrift, eller for at være engelske *citator*d, dvs. ”ord og udtryk som ikke akklimatiseres og som fungerer som citator eller citatudtryk, altså som om man citerer fra sproget” (Jarvad 1995: 66). Forskellen på lån og citator er altså en forskel i udbredelse – de fleste direkte lån starter nemlig med at være citator. Et eksempel på et sådant citator i mine data er (citat)ordet *honey*, som altså (endnu) ikke er et etableret lån i dansk. Alle ord som ikke stod i de ovennævnte danske ordbøger, har jeg i øvrigt forsikret mig om kunne findes i en engelsk ordbog (*The New Oxford English Dictionary of English* (1998)) og dermed er et potentielt engelsk lån.

Citatlån er regnet med som engelske lån selvom de ikke kan dateres (de er dog ikke indlånt før 1850, så definitions-mæssigt er den manglende datering ikke et problem).

Definitionen på et engelsk lån i denne artikel er altså: direkte lån (evt. tilpasset det danske sprogsystem i bøjning, stavning eller udtale eller pga. afledning) der i dansk kan dateres til efter 1850. Navne (proprier) regnes ikke for engelske lån, ej heller sætningslignende engelske elementer.

3 *Half og halfer* talt med til trods for blandingen af engelsk og dansk fordi det sandsynligvis ikke er et etableret blandingslån, hvorimod *half and halfer* er et etableret direkte lån (ODSS, dateret til 1894).

4 Det er i øvrigt kun de unge informanter der anvender lån bestående af mere end ét ord.

DATA

Det datamateriale jeg har undersøgt engelske lån i, består af 24 båndoptagede samtaler. I samtalerne indgår personer fra tre forskellige generationer: De unge er 16-18 år, de midaldrende er 37-46 år, og de ældre er 68-78 år. Informanterne deltager i to samtaler hver: Én samtale hvor de taler med en på deres egen alder, og én samtale hvor de taler med en fra en anden aldersgruppe. Halvdelen af materialet består altså af *intragenerationelle* samtaler, den anden halvdel af *intergenerationelle* samtaler. Dette giver mulighed for at sammenligne brugen af engelske lån når informanterne hhv. taler med en på deres egen alder og med en fra en anden aldersgruppe: Bruger de ældre informanter fx flere engelske lån når de taler med unge informanter end med en jævnaldrende ældre? Informanterne er alle kvinder fra Københavnsområdet. De kendte ikke hinanden på forhånd, men skulle tale sammen to og to i 30 min. på en café (i Tivoli eller i shoppingcentret Fisketorvet i København). Optagelserne af samtalerne blev foretaget i 2002-2003.

Hvor mange lån bruger de forskellige generationer?

De engelske lån udgør i data samlet set 0,6 % af det samlede antal ord (161.862)⁵. Der er i alt 963 lån bestående af 969 ord, og disse er fordelt på 181 typer. Sammenligner man med en anden undersøgelse af engelske lån i talesprog, er den procentvise frekvens i denne artikel forholdsvis lav: I Sharps (2001) undersøgelse af svensk talesprog udgør de engelske lån 2,5 % af det samlede antal ord⁶ (Sharp 2001: 188).

Generationelt viser det sig at de unge i artiklens data bruger flest engelske lån:

	Unge	Midaldrende	Ældre
Lån i alt (antal ord)	580 ord	309 ord	80 ord
% af generationens samlede antal ord ⁷	1,17 %	0,56 %	0,14 %

Figur 1: Oversigt over antal anvendte lån (fordelt på ord) i de tre generationer.

5 I udregningen er der taget højde for at 6 af de i alt 963 engelske lån i materialet består af mere end ét ord (fx *blind date*). Her er medtalt lånet *fifty-fifty* som egentlig ikke består af flere ord, men som gør det i transskriptionen. Forekomsten *the love of my life* er ikke medregnet som et engelsk lån (jf. afsnittet ”Længde” ovenfor) og derfor fratrukket det samlede antal ord i data.

6 Denne forskel kan bl.a. skyldes at en stor andel af Sharps data bestod af forretningsmøder.

7 De unge bruger i alt 49.540 or, d midaldrene bruger 55.569 ord, og de ældre 56.753 ord.

De unge bruger 1,17 % engelske lån (fordelt på ord af det samlede antal ord de unge bruger), de midaldrende 0,56 % og de ældre 0,14 %.

De unge 580 forekomster (fordelt på ord) er fordelt på 85 typer, de midaldrendes 309 forekomster er fordelt på 59 typer, og de ældres 80 forekomster er fordelt på 37 typer. De unge bruger altså også flest forskellige typer – men det fremgår også af tallene at de unge forholds-mæssigt må bruge visse ord mange gange (i gennemsnit bruger de unge hver type 6,8 gange, de midaldrende 5,2 gange og de ældre 2,2 gange).

Hyppigste lån

Netop fordelingen af ord på typer viser at de unge bruger ordet *okay* flittigt:

Unge		Midaldrende		Ældre	
1. <i>okay</i>	393	1. <i>okay</i>	188	1. <i>okay</i>	17
2. <i>startede</i>	17	2. <i>starten</i>	10	2. <i>job</i>	8
3. <i>job</i>	11	3. <i>startede</i>	9	3. <i>startede</i>	6
4. <i>startet</i>	9	4. <i>starte</i>	7	4. <i>starten</i>	3
5. <i>starten</i>	7	<i>job</i>	7	<i>starter</i>	3
6. <i>starter</i>	6	6. <i>starter</i>	5	<i>radioen</i>	3
<i>starte</i>	6	<i>startet</i>	5	<i>bowling</i>	3
8. <i>film</i>	5	8. <i>weekend</i>	4	<i>guide*</i>	3
9. <i>service</i>	4	9. <i>smart</i>	3	9. <i>handicappet</i>	2
<i>smart</i>	4	<i>sandwich</i> ³		<i>cykler</i>	2
<i>smarte</i>	4	<i>film</i>	3	<i>interview</i>	2
<i>curlere*</i>	4	<i>yes*</i>	3	<i>computer*</i>	2
				<i>designer*</i>	2
				<i>video*</i>	2

Figur 2: Top-10 over anvendte lån fordelt på forekomster af typer i de tre generationer. En * markerer at der er tale om et nyt lån (se nedenfor i afsnittet ”Nye og gamle lån”).

Okay er det hyppigste lån i alle tre generationer, men i den unge informantgruppe udgør *okay* hele 68,5 % af gruppens samlede antal lån (de midaldrendes brug af *okay* udgør 60,8 % af gruppens samlede antal lån, og 21,5 % af de ældres). De unges lån adskiller sig altså i høj grad fra de øvrige to generationer pga. *okay*. Fraregner man *okay* fra de unges samlede antal lån, udgør de engelske lån kun 0,38 % af de unges samlede antal ord – mod

1,17 % når man medregner *okay*. Fraregner man på samme måde *okay* fra de to øvrige generationers samlede antal lån, udgør de engelske lån hhv. 0,22 % af de midaldrendes lån (mod 0,56 % med *okay*) og 0,11 % af de ældres lån (mod 0,14 % med *okay*). De unge ville således stadig have flest lån selvom *okay* blev fraregnet, men slet ikke i samme grad. *Okay* er altså en væsentlig årsag til at de unge forholdsmæssigt har mange lån sammenlignet med de øvrige generationer.

Ud over *okay* er substantivet *job* og verbet *starte* i forskellige bøjninger (og afledningen *start* i bestemt form singularis) de hyppigste ord i alle tre generationer. Både *job* og *starte* er da også blandt de hyppigste ord i det danske ordforråd (Schack 2006: 165). Generationelle forskelle i de hyppigste lån skal findes længere nede på top-10-listerne: Dels i lån der afspejler generationernes forskellige interesserer – unge har *film* og *smart* som hyppige lån, midaldrende har *weekend* og *sandwich*, og ældre har *bowling* og *radioen* som hyppige lån – dels i antallet af nye og gamle lån.

NYE OG GAMLE LÅN

Som nævnt i definitionsafsnittet ovenfor regner jeg engelske lån fra 1850 og frem med i denne artikel. Jeg har herudover delt lånene op i nye og gamle lån. Gamle lån er lån der kan dateres i dansk til et tidspunkt før 1945, og nye lån er lån som kan dateres i dansk til et tidspunkt fra 1945 og frem. Med en tidsgrænse ved 1945 lægger jeg mig op ad projektet *Moderne Importord i Norden*⁸ som begrænser undersøgelsen af engelske lån til at omfatte ord indlånt efter anden verdenskrig hvor påvirkningen fra engelsk for alvor satte ind i dansk og de øvrige nordiske sprog.

Af alle lån i artiklens data består 86,7 % af gamle lån, og 13,3 % består af nye lån. Så det er altså i vid udtrækning generelt gamle lån der bruges i data.

Generationelt er det overraskende nok den ældre generation der bruger flest nye lån:

	Unge	Midaldrende	Ældre
Gamle lån	86,5 %	88,0 %	82,5 %
Nye lån	13,5 %	12,0 %	17,5 %

Figur 3: Fordelingen af forekomster af lån efter datering (gamle/nye lån) i de tre generationer.

8 Se fx <http://www.nord.helsinki.fi/importord/projekt.htm#?Moderna%20importord>.

De ældres lån består af 17,5 % nye lån hvorimod de unges og midaldrendes lån består af hhv. 13,5 % og 12 % nye lån. På oversigten over de hyppigste lån ovenfor (figur 2) fremgår det også at de ældre har flest nye lån på deres top-10-liste, nemlig fire, mens de unge og midaldrende hver kun har ét nyt lån på listen (de nye lån er i figur 2 markeret med *). Dette resultat kan dog hænge sammen med at de ældre ikke har ret mange forekomster af hver variant, hvorfor de typer der er nederst på top-10-listen, er fremkommet mere ”tilfældigt” (to forekomster af hver).

Også dette resultat må forsøges udregnet på en alternativ måde, dvs. på en måde der tager *okays* dominans i betragtning. *Okay* er i ODSS dateret til 1924, dvs. at det i denne artikel regnes for et gammelt lån. De unges høje antal af gamle lån kan dermed hænge sammen med de unges flittige brug af *okay*.

Sammenligner man de tre generationers lånetyper for om de er hhv. nye eller gamle, får man da også et andet billede end det ovenstående (figur 3), der var en beregning af låneforekomster:

	Unge	Midaldrende	Ældre
Gamle lån	42,4 %	52,5 %	67,6 %
Nye lån	57,6 %	47,5 %	32,4 %

Figur 4: Fordelingen af typer af lån efter datering (gamle/nye lån) i de tre generationer.

I en sådan udregning – af anvendte typer istf. forekomster – viser det sig at de unges lån overvejende er nye (57,6 %), i modsætning til de to øvrige generationer hvis nye typer udgør hhv. 47,5 % og 32,4 % af alle generationens lån. Alt efter hvordan man gør anvendelsen af nye og gamle lån op, kan to forskellige generationelle billeder altså tegne sig.

Tilpasser generationerne sig hinanden?

Hvis generationerne havde samme forventninger som dem Brink (2000: 17, 21) citeres for i denne artikels indledning, skulle de forvente at yngre samtalepartnere brugte flere engelske ord end ældre samtalepartnere. Og hvis generationerne ud fra disse forestillinger skulle tilpasse sig samtalepartneren fra en anden generation, ville den ældre generation skulle bruge flere engelske lån med en yngre samtalepartner, og den unge generation ville skulle bruge færre engelske lån med en ældre samtalepartner⁹:

⁹ Se fx Shepard, Giles & Le Poire (2001) for en indføring i teorien om sproglig tilpasning, dvs. *akkommodationsteorien*.

	Unge	Midaldrende	Ældre
Med unge	37,9 ord	19,8 ord	4,3 ord
Med midaldrende	37,0 ord	24,4 ord	7,8 ord
Med ældre	32,3 ord	9,0 ord	4,0 ord

Figur 5: Fordelingen af forekomster af lån i gennemsnit pr. person efter brug med forskellige samtalepartnere i de tre generationer.

Tendensen er generelt at alle informanter i gennemsnit bruger færre lån med den ældre generation, inkl. de ældre selv. Men mønstret er ikke entydigt: De ældre bruger flest lån med de midaldrende (hvorfor ikke med unge?), de midaldrende bruger flest lån med jævnaldrende (hvorfor ikke med unge?), og de unge bruger godt nok flest lån med jævnaldrende – men forskellen til de to ældre generationer er minimal.

For de unges vedkommende ændrer billedet sig dog (igen) når man ser på typer i stedet for på forekomster og dermed udelukker en påvirkning af den flittige brug af *okay*:

	Unge	Midaldrende	Ældre
Med unge	10,1	6,8	3,3
Med midaldrende	11,3	7,9	5,3
Med ældre	6	5,3	2,8

Figur 6: Fordelingen af typer af lån i gennemsnit pr. person efter brug med forskellige samtalepartnere i de tre generationer.

Billedet er det samme som når man ser på forekomster – bortset fra at de unge bruger forholdsmeæssigt færre lån med ældre når man ser på typer istf. forekomster. Der er også forskel at de unge har flere typer med de midaldrende end med jævnaldrende. Dette kan forklares med en enkelt informants adfærd: Denne ene informant bruger hele 28 typer med en midaldrende (hvorimod gennemsnittet for de tre øvrige unge informanter der taler med en midaldrende, er 5,7), så hun trækker altså med andre ord gennemsnittet væsentligt op¹⁰.

10 Informanten (Sarina) afviger i det hele taget i flere undersøgelsesresultater fra resten af den unge informantgruppe, fx er hun den eneste informant der bevidst misforstår samtalepartneren, vel at mærke hovedsageligt den midaldrende samtalepartner (jf. Rathje 2005: 74).

Forståelsesproblemer mellem generationerne?

Brink (2000: 21) ekspliciterer en bekymring som flere sandsynligvis deler: De engelske lån skaber forståelsesproblemer mellem generationerne. Overordnet set er der i mine data ikke flere forståelsesproblemer **mellem** generationerne end der er **inden for** generationerne (Rathje 2005). Jeg har i tillæg hertil set de intergenerationelle misforståelser og ikkeforståelser i data igennem (se Rathje 2004 for en nærmere afklaring af disse begreber) for at kunne bestemme i hvilken udstrækning kilden til forståelsesproblemerne kan lokaliseres til at være engelske lån: Kun i ét tilfælde kan man henføre forståelsesproblemer mellem generationerne til et engelsk lån¹¹, altså hvor en informant fra en ældre generation ikke forstår den yngre informant pga. et engelsk lån¹². I dette enestående tilfælde (eks. 1 nedenfor) introducerer den midaldrende Tine begrebet *step* overfor den ældre Rigmor (se udskriftsnotationerne sidst i artiklen):

EKS. 1:

Samtale 12: Tine (43 år) og Rigmor (76 år):

tin: og så går jeg til sånoget **step**
(0.9)

rig: til [**ste(p)**?

tin: [også til st- eller ikke st- altså ikke sånoget **step** vel men **step** på sånogen bænke du ved ikk (.) hvor man står ved sånogen bænke ligesom og går op og ned faktisk ikk

rig: nej det ved jeg ikke hvad det er for noget

tin: nå det er sånogen- har du aldrig set i fjernsynet når der ligger sånogen sp- bænke (.) så står man ligesom og motionerer på en bænk
(.)

rig: nej

11 Jeg kan selvfølgelig kun påpege de forståelsesproblemer der viser sig i samtalen. Dvs. der er muligvis flere forståelsesproblemer der skyldes et engelsk lån, men disse bliver ikke behandlet af samtaleparterne (*åbne* forekomster) eller afgiver andre miskommunikative spor der kan indikere en misforståelse/ikkeforståelse (*skjulte/latente* forekomster) (for betegnelserne *åbne*, *skjulte* og *latente* forekomster, se Linell (1995: 87) og Rathje (2005: 74)).

12 I data findes et eksempel mere på et engelsk lån som sandsynligvis skaber forståelsesproblemer, men her er det en ældre der bruger ordet *designer* på en sådan måde at den unge ikke forstår hende, altså den omvendte situation. Den manglende forståelse behandles dog ikke i samtalen, så det er vanskeligt at identificere hvad der præcist går galt, og at det er det engelske lån der er problemkilden, er derfor usikkert. Hvis det er tilfældet, er det dog interessant at ældre kan skabe forståelsesproblemer ift. yngre generationer.

tin: nå
 (.)
 rig: det tror jeg ik[ke jeg har
 tin: [nej men det kalder man sånoget (.) step (.) træning eller
 sånoget

Tine bruger indledningsvist *step* i betydningen 'kortform af *steptræning*, dvs. hård fysisk træning hvor øvelserne består i hurtigt og på forskellige måder at træde op og ned fra en lav bænk' (DDO). Rigmor gentager "til *step*?" som et opklarende spørgsmål der lige så godt kunne være et tegn på at hun ikke havde hørt hvad Tine sagde. Men Tine forstår at hendes brug af *step* kunne afstedkomme en misforståelse, i og med at *step* også kan være en 'dans hvor danserne frembringer klikkende lyde vha. hurtige slag med tå og hæl mod gulvet idet skoene har metalbeslag' (DDO). Tine forklarer derpå Rigmor hvad *step* er i den nyere betydning¹³. Det fremgår altså at ordet *step* nok skaber forståelsesproblemer i samtalen, men også at det for det første ikke er en ung (teenager) der ytrer det engelske lån som er problemkilden (men derimod en midaldrende), og for det andet at forståelsesproblemet bliver behandlet og løst. Desuden kan det diskuteres om misforståelsen opstår pga. det engelske lån: Man kan både gå til stepdans og steptræning, så muligvis ville enhver informant uanset alder potentielt kunne misforstå ytringen.

I data er der derimod flere eksempler¹⁴ på at informanterne bruger et andet ord end det de egentlig ville have brugt, sandsynligvis for at undgå forståelsesproblemer forårsaget af engelske lån. Et eksempel på dette er eksempel 2 nedenfor mellem den unge Gry og den ældre Inga om hvordan det ville se ud til korthårede Gry med langt hår. Gry bruger til at begynde med udtrykket *hårforlængning* for derefter at bruge det udtryk hun sandsynligvis ville have brugt, nemlig det engelske lån *hairextension*:

13 *Step* i betydningen 'steptræning' er dateret til 1991 (DDO), mens *step* i betydningen 'stepdans' er dateret til 1910 (ODS).

14 De øvrige eksempler i data er: en midaldrende der i en samtale med en ældre ændrer ordet *nur-*, som sandsynligvis skulle have været ordet *nursing*, til ordet *støttende*, og en ældre der ændrer ordet *job* til ordet *arbejde* i en samtale med en anden ældre.

EKS. 2:

Samtale 4: Gry (16 år) og Inga (68 år):

ing: så kunne du da se hvordan det så ud med-

gry: ja

ing: med langt hår [og så ()]-

gry: [men det havde jeg nemlig også fordi at øh sånoget

h:- øh **hårforlængning** ikk

ing: m[m

gry: [**hairekstension** .hh ø:h h- har jeg fået sat i ikkos

(.)

ing: [ja

gry: [så jeg fik sån pagehår nær [mest ikkos

ing: [ja

ing: ja

gry: og det var slet ikke [pænt til mig .hh altså når man lige pludselig=

ing: [(var det s-)

gry: =får langt hår så er det jo ikke pænt

(.)

gry: [det er jo noget man skal vænne sig til

ing: [() er det det der bliver svejset [i(nd)?

gry: [ja

Man kan yderligere bemærke at Gry tøver og hakker i det (*øh sånoget h:- øh hårforlængning*) inden hun ytrer oversættelsen *hårforlængning*, hvilket tyder på at det var den engelske version hun ville have brugt, men som hun vurderede den ældre samtalepartner ikke ville forstå. Til sidst i eksempel 2 fremgår det at Inga har brug for en yderligere forklaring som hun selv foreslår (*er det det der bliver svejset [i(nd)?*): Inga har altså forstået **noget** – hvilket hun måske ikke ville have gjort hvis Gry udelukkende havde anvendt det engelske *hairextension*.

Engelske lån forårsager i mine data altså ikke mange forståelsesproblemer mellem de yngre og ældre generationer – i hvert fald ikke problemer der efterlader spor i samtalen. Tværtimod er der flere eksempler på at informanterne ændrer et engelsk lån til et dansk ord – sandsynligvis netop for at fremme forståelsen.

KONKLUSION

Artiklen har kastet lys over tre generationers brug af engelske lån i talesprog mht. frekvens, hyppigste lån, nye/gamle lån, generationel tilpasning samt generationelle forståelsesproblemer.

Det har vist sig at der i data ikke er ret mange lån generelt. Det er de unge der bruger flest engelske lån (forekomster), og det er også de unge der bruger flest forskellige ord (typer). Særligt *okay* bruges meget af de unge, men det er også generelt det mest almindelige ord i alle tre generationer.

Generelt er der i data ikke mange nye lån (dvs. indlånt efter 1945). Ser man på forekomster af nye/gamle lån, er det de ældre der har flest nye lån. Ser man i stedet på typer (og minimerer *okays* dominans), er det de unge der har flest nye lån.

Mht. generationel tilpasning er resultatet at alle generationer (inkl. de ældre selv) bruger færrest engelske lån med en ældre samtalepartner. Og unge bruger flest lån med andre unge.

Forståelsesproblemer mellem generationerne forårsaget af engelske lån er stort set ikkeeksisterende – i hvert fald forståelsesproblemer der afgiver spor i data, som jo er de eneste man kan rapportere om. Tværtimod er der eksempler på at informanterne – også de unge – ændrer et engelsk ord til et dansk når de taler med en ældre.

Svarene på artiklens undersøgelsesspørgsmål nævnt i begyndelsen af denne artikel og foranlediget af Brink (2000) er altså:

- Ja, det er det rigtigt at de unge bruger flere engelske lån i deres tale end ældre gør, men det er især ordet *okay* der er ansvarlig for den høje frekvens.
- Nej, det er ikke korrekt at de unge ikke kan lægge deres engelske lån fra sig når de taler med en ældre.
- Nej, de engelske lån giver ikke forståelsesproblemer når der kommunikeres på tværs af generationerne.

Og disse resultater er vel ikke så tossede at give i fødselsdagsgave til én der bekymrer sig om det engelske sprogs påvirkning af dansk ...

Udskriftsnotationer

- (.) = pause på under 0,3 sekunder
(0.9) = pause på 0,9 sekunder
- = (selv)afbrydelse/gentagelse
[= overlappende tale
() = uforståelig tale
(ind) = usikkert hvad der siges
: = lydforlængning
.hh = hørbar indånding
fed = min fremhævnings af de relevante ord i eksemplet
-

Marianne Rathje (f. 1973) er ph.d.-stipendiat og informationsmedarbejder i Dansk Sprog-nævn.

Litteratur:

- Brink, L. (2000): Kommunikationsproblemer mellem generationer. I: *Ældres og yngres sprog – bro eller barriere*. København: ÆldreForum, s. 16-26.
- Bønlykke Olsen, K. (2002): *Engelsk bøjning i dansk. En undersøgelse af engelske importords integration i det danske bøjningssystem – og af ordstrukturens rolle heri*. Upubliceret speciale, Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet.
- Chrystal, J.-A. (1988): *Engelskan i svensk dagspress*. Skrifter utgivna av Svenska språknämnden 74. Göteborg: Esselte studium.
- DDO = *Den Danske Ordbog*, bd. 1-6. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Gyldendal, 2003-2005.
- Graedler, A.-L. (1998): *Morphological, semantic and functional aspects of English lexical borrowings in Norwegian*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Jarvad, P. (1995): *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jarvad, P. (1999): *Nye Ord – 1955-1998*. København: Gyldendal.
- Linell, P. (1995): A dialogical theory of misunderstanding and miscommunication. I: I. Markova, G. Graumann, & K. Foppa (eds.): *Mutualities in dialogue*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 176-213.
- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog*, bd. 1-28. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Gyldendal, 1918-1956.
- ODSS = *Ordbog over det Danske Sprog*, supplementsbind 1-5. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Gyldendal, 1992-2005.

- Poplack S., D. Sankoff & C. Miller (1988): The social correlates and linguistic consequences of lexical borrowing. I: *Linguistics*, 26, 1, s. 47-104.
- Rathje, M. (2004): Misforståelser og ikkeforståelser i tre generationer. I: Marianne Rathje & Linda Svenstrup (red.): *Sprogpsykologi. Udvalgte kerneemner*. København: Museum Tusulanums Forlag, s. 95-112.
- Rathje, M. (2005): Forstår generationerne hinanden? I: Jesper Hermann, Charlotte Nielsen & Maarja Siiner (red.): *På sporet af sprogpsykologi. Ti artikler om sproglighedens psykologi*, København: Forlaget Frydenlund, s. 63-79.
- Schack, J. (2006): Frekvens og proveniens. Om nyere fremmedord i det centrale danske ordforråd. I: A.Å. Jervelund, M. Rathje & J. Schack (red.): *Vi skriver dig til. Festskrift til Vibeke Sandersen i anledning af 70-års-dagen*. Dansk Sprognævns skrifter 36. København: Dansk Sprognævn, s. 161-167.
- Sharp, H. (2001): *English in Spoken Swedish*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Shepard, C.A., H. Giles & B.A. Le Poire (2001): Communication accommodation theory. I: H. Giles & P. Robinson: *The new handbook of language and social psychology*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd., s. 33-56.
- Sørensen, K. (1973): *Engelske lån i dansk*. Dansk Sprognævns skrifter 8. København: Dansk Sprognævn.
- The New Oxford English Dictionary of English* (1998). Oxford: Oxford University Press.